

EESTI HADELINDUDE LEVIKUATLASE TÖÖST 2004. AASTAL

Jaanus Elts, Andrus Kuus

Eesti Ornitoloogiaühing, pk. 227, Tartu 50002. E-post: jaanus.elts@eoy.ee

Kokkuvõte. 2004. aastal alustati meil uue linnuatlase koostamist. Kokku on Eestis 2094 atlaseruutu mõõtmega 5×5 km. Esimesel tööaastal liitus programmiga 391 inimest, praeguseks on laekunud andmeid 584 ruudu kohta. Seni suurim registreeritud pesitsevate liikide arv ühes ruudus on 122.

Meie kodumaa linnustiku levikut kajastava eelmise suurteose – esimese haudelindude levikuatlase – andmed koguti aastatel 1977–1982 ning nende avaldamisest on nüüdseks möödunud 12 aastat (Renno 1993). Vahepealse aja jooksul on siinses ornitofaunas haruldaseks muutunud näiteks roherähn *Picus viridis* ja siniraag *Coracias garrulus*, samas kui juurde on tulnud rida uusi liike nagu kormoran *Phalacrocorax carbo*, kuldhänilane *Motacilla citreola* ja väikekäsulane *Hippoboscus caligata*.

Eesti uue linnuatlase ettevalmistused algasid 2003. aastal. Selleks moodustati atlase töörühm koosseisus Jaanus Elts, Riho Kinks, Lauri Klein, Andres Kuresoo, Andrus Kuus, Eerik Leibak, Agu Leivits ja Kaja Peterson. Töörühma ülesandeks oli läbi arutada uue atlase meetoodilised ja tehnilised probleemid ning kavandada programmi töö etappide kaupa. Uue haudelindude levikuatlase välitööde perioodiks on planeeritud aastad 2004–2007, seejärel kulub veel paar aastat andmete täiendavaks täpsustamiseks ja käsikirja vormistamiseks ning kogu töö tahaksime lõpetada Eesti Ornitoloogiaühingu 90. aastapäevaks. Linnuatlase reklaamimiseks on nüüdseks välja saadetud tuhandeid voldikuid, peetud üle 120 tunni loenguid ning tehtud muud sorti selgitustööd. Seekordse atlase puhul on üldjoontes jälgitud eelmise atlase meetoodikat, kuid paar uuendust/muudatust on siiski ka:

- vaatlusruutude suurus on nüüd 5×5 km; selliseid ruute on kokku 2094, kusjuures 602 ruudu pindala on täismõõtmetest väiksem (kiil- ja servaruudud);
- vähearvukate liikide puhul püütakse hinnata ka arvukust ning nende liikide vaatlused palutakse koos selgitusega kanda kaardile.

Tulemused 2004. aastal

Esimesel tööaastal registreerus atlase koostamises osalema 391 inimest, kusjuures Eesti Ornitoloogiaühingu liikmed moodustasid nende hulgast vaid kolmandiku. 1. maiks 2005. a. oli 2004. aasta kohta laekunud andmeid 584 ruudust (moodustab 28% kõigist Eesti ruutudest). Hinnanguliselt võiks rahuldavalt uuritud ruudus pesitseda vähemalt 70 linnuliiki, selliseid ruute on praeguseks 81 (tabel 1). Et osa 2004. a. kogutud andmeid on meile teadaolevalt ühingesse siiani esitamata, ning arvestades ka serva- ja laiuruutude eripära (neis võib pesitseda kaugelt alla 70 liigi), on tegelikult esimese välitööhooaja järel rahuldavalt uuritud ruutude arv suurem. Tegelikku uuritust saab hinnata ka mõne üldlevinud, kuid laiemale avalikkusele vähem tuntud liigi nagu aedpõosalinnu või metskiuru levikupildi järgi, keda on registreeritud vastavalt 242 ja 262 ruudus. Senine suurim registreeritud pesitsevate liikide arv ühes ruudus on 122.

Praeguste andmete alusel näib, et lindude esinemissageduses on viimaste aastakümnete jooksul toimunud olulisi muudatusi. Näiteks põldlõoke on leidumussageduse pingereas tublisti allapoole kukkunud (tabel 2), kuldnokk kümne enamlevinud liigi grupist aga sootuks välja langenud. Teisalt on uute andmete põhjal sageduselt kolmas muustrastas, keda eelmise atlase ajal esikümnes polnud. Muidugi ei saa esimese tööaasta tulemusi veel lõplikena võtta, sest raske on hinnata, kui esinduslikud on praeguseks välitöödega kaetud ruudud.

Tabel 1. Registreeritud pesitsevate liikide arv ruudu kohta 2004. aastal.

Table 1. Number of observed breeding species per an atlas square in 2004.

Pesitsevaid liike ruudu kohta <i>Number of breeding species per square</i>	Ruute <i>Number of squares</i>
0	1510
1-50	418
51-70	85
71-90	52
>90	29

Tabel 2. Enamlevinud haudelinnud esimese linnuatlase koostamise ajal 1977–1982 (Renno 1993) ning praegu Eestis (2004. a. andmetel) ja Lätis (Kerus & Račinskis 2004).

Table 2. The most widespread breeding bird species in Estonia in 1977–1982 (First bird atlas; Renno 1993) in Estonia in 2004 (after first study year for new bird atlas), and in Latvia (according to latest Latvian bird atlas; Kerus & Račinskis 2004).

Eesti, esimene linnuAtlas <i>Estonia, first bird atlas</i>	Eesti, uus linnuAtlas <i>Estonia, new bird atlas</i>	Läti, uus linnuAtlas <i>Latvia, new bird atlas</i>
1. Linavästrik <i>Motacilla alba</i>	1. Metsvint <i>Fringilla coelebs</i>	1. Metsvint <i>Fringilla coelebs</i>
2. Pödlööke <i>Alauda arvensis</i>	2. Linavästrik <i>Motacilla alba</i>	2. Väike-lehelind <i>Phylloscopus collybita</i>
3. Kuldnokk <i>Sturnus vulgaris</i>	3. Musträstas <i>Turdus merula</i>	3. Musträstas <i>Turdus merula</i>
4. Metsvint <i>Fringilla coelebs</i>	4. Väike-lehelind, <i>Phylloscopus collybita</i>	4. Linavästrik <i>Motacilla alba</i>
5. Salu-lehelind <i>Phylloscopus trochilus</i>	5. Salu-lehelind <i>Phylloscopus trochilus</i>	5. Talvike <i>Emberiza citrinella</i>
6. Vares <i>Corvus corone</i>	6. Rasvatihane <i>Parus major</i>	6. Rasvatihane <i>Parus major</i>
7. Kiivitaja <i>Vanellus vanellus</i>	7. Pödlööke <i>Alauda arvensis</i>	7. Pödlööke <i>Alauda arvensis</i>
8. Sinikael-part <i>Anas platyrhynchos</i>	8. Laulurästas <i>Turdus philomelos</i>	8. Suitsupääsuke <i>Hirundo rustica</i>
9. Rasvatihane <i>Parus major</i>	9. Vares <i>Corvus corone</i>	9. Punarind <i>Erithacus rubecula</i>
10. Suitsupääsuke <i>Hirundo rustica</i>	10. Suitsupääsuke <i>Hirundo rustica</i>	10. Pruunselg-pöösälind <i>Sylvia communis</i>

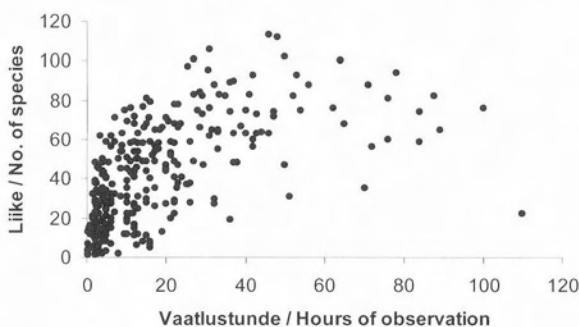
Kuna lätlased on oma uue atlase välitööd eelmisel aastal lõpetanud, siis on meil hea võimalus heita pilk ka nende linnustiku seisule (tabel 2). Torkab silma, et päris paljude lindude asetus leidumusjärjestuses langeb suisa kokku. Samas on Läti puhul üllatav talvikese kõrge leidumus (liik puudub meie kümne enamlevinud liigi hulgast sootuks) ning varese puudumine laialt levinud liikide nimistust (on alles 16. kohal!, Kerus & Račinskis, 2004).

Teatavasti on meil veel põhiline välitööde aeg ees ning seepärast on hea, kui võimalikult paljud linde vähegi tundvad inimesed Eesti linnustikku iseloomustavas atlasetöös osaleksid. Seda enam, et tänapäeval on paljudel meist olemas isiklik transpordivahend ning inimesed liiguvad märksa enam kui aastakümneid tagasi. Meie lõunanaabrid lõpetasid oma teise linnuatlase koostamise just siis, kui meie alustasime, ning pidid tõdema, et 96% ruutudes registreeriti vähemalt üks linnuliik, seega jäi neil osa ruute täiesti külastamata. Et Eesti esimese linnuatlase koostamise ajal külastati 100% ruutudest (selleks

pikendati atlaseperioodi ühe aasta võrra), võiksime ka praeguse töö puhul püüda saavutada sama tulemus. Rahuldavalt uurituks peeti Lätis 64% ruutudest (Kerus & Račinskis, 2004), kusjuures rahuldavaks klassifitseeriti ruut juhul, kui seal oli üles leitud vähemalt 17 tavalisemat liiki 22-st.

Liigid on oma käitumiselt erinevad ning mõne varjulisema eluviisiga linnu leidmine ruudust võib osutuda keerukaks. Näiteks on haraka ja laanepüü arvukushinnangud võrdsed: 20 000 – 40 000 (Elts *et al.* 2003), kuid neid on mandril, kus mõlemad liigid laialt levinud, registreeritud peaaegu kahekordse erinevusega: harakat 215 ruudus ja laanepüüd 129 ruudus.

Sõltuvalt ruudus esinevast maastikust, vaatleja füüsilisest seisundist, ruudu- ja linnutundmisest jne. kulub eri inimestel teatud hulga liikide registreerimiseks erinev hulk aega. Üldiselt näib, et umbes 70 liigi registreerimiseks (pesitsuskindlus võimalik kuni kindel) kulub headel linnutundjatel kuni 20 töötundi, samas kui tundmatus või raskemas maastikus ja kehvema linnutundmise juures ei pruugi see õnnestuda ka 50–100 töötunniga (joonis 1).

Joonis 1. Vaatlusteks kulunud aja ja leitud pesitsevate (võimalik kuni kindel pesitseja) liikide arvu seos.

Figure 1. Number of species per atlas square in relation with the observation time.

Tänuavaldused. Täname kõiki vaatlejaid, kes 2004. aastal leidsid võimaluse atlasetöös osaleda ning on oma vaatlustulemused juba esitanud. Samuti oleme tänulikud Eerik Leibakule ja Ülo Västile artikli käsikirja paranduste ja kommentaaride eest.

The new Estonian atlas of breeding birds: results of the first study year

In 2004, compilation of the new breeding bird atlas started in Estonia. The country is divided into 2094 5×5 km-squares. Altogether 391 persons joined to project in the first study year, and up to now we have received data from 584 squares. In maximum, 122 breeding species has been observed in a square.

Kirjandus. Elts, J., Kuresoo, A., Leibak, E., Leito, A., Lilleleht, V., Luigujõe, L., Lõhmus, A., Mägi, E. & Ots, M. 2003: Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 1998–2002. a. *Hirundo* 16: 58–83. — Kerus, V. & Račinskis, E. 2004: Atlants beidzies, darbs turpinās – pirmie rezultāti pēc pēdējās sezonas. *Putni dabā* 14: 2–9. — Renno, O. (koost.) 1993: Eesti haudelindude levikuatlas. Tallinn, Valgus.

